Emro Science and Education
Open-access scientific journal
Journal homepage: https://journal.emro.uz
OPEN ACCESS

CONFERENCE PAPER OPEN ACCESS

Vol. 1 No. 4 (2024) · “Milliy iqtisodiyotni barqaror rivojlantirish va yuqori iqtisodiy o‘sish sur’atlarini ta’minlashning ustuvor yo‘nalishla...

ta’minlashning ustuvor yo‘nalishlari” mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy anjuman

Qolaversa, chet el tomonidan qo‘llab-quvvatlanadigan subyektlarning raqobati ba'zan xuddi shunday moliyaviy yordamga ega bo‘lmagan sof mahalliy kichik biznesni qiyinlashtirishi va notekis raqobat muhitini yaratishi mumkin.

Xulosa. Xorijiy investitsiyalar kichik biznes sub'yektlarini rivojlantirish uchun muhim katalizator bo‘lib xizmat qilmoqda. Kapital, texnologik resurslar va bozorga kirishni ta'minlash orqali to‘g‘ridan-to‘g‘ri investitsiyalar kichik biznesga sezilarli operatsion va moliyaviy cheklovlarni yengib o‘tishga imkon beradi. Bundan tashqari, to‘g‘ridan-to‘g‘ri investitsiyalar ish o‘rinlari yaratish va malaka oshirishga hissa qo‘shadi, barqaror iqtisodiy o‘sishni qo‘llab-quvvatlovchi yanada malakali ishchi kuchini rag‘batlantiradi. Chet el mulkining ta'siri va mahalliy raqobat kabi muammolar mavjud bo‘lsa-da, kichik biznesni rivojlantirishda xorijiy investitsiyalarning umumiy foydalari sezilarli.

Kichik biznesni rivojlantirishda xorijiy investitsiyalarning roli globallashuv rivojlanishi bilan ortib boradi va siyosatchilar to‘g‘ridan-to‘g‘ri investitsiyalar siyosati mahalliy biznes ekotizimlarini samarali qo‘llab-quvvatlashini ta'minlashga harakat qilishlari zarur. To‘g‘ri me'yoriy-huquqiy baza va qo‘llab-quvvatlash bilan xorijiy investitsiyalar rivojlanayotgan va rivojlangan mamlakatlarda kichik biznes sub'ektlarining barqarorligini, raqobatbardoshligini va inklyuzivligini oshirishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Jones, M. (2018). International Business Development. Oxford University Press, p. 142.
2. Smith, D. (2019). Globalization and Small Business Growth. McGraw-Hill, p. 220.
3. Allen, R. (2020). Technological Advancements and Small Enterprises. Routledge, p. 175.
4. Lopez, F. (2021). Workforce Development in Emerging Markets. Cambridge University Press, p. 84.
5. Nguyen, L. (2022). FDI and Market Integration. Palgrave Macmillan, p. 101.
6. Williams, J. (2017). Ownership and Control in Small Business Investment. Wiley, p. 65.

KORPORATIV TUZILMALARNING KAPITAL BOZORIDAGI FAOLLIGINI OSHIRISHDA ZAMONAVIY MOLIYAVIY MEXANIZMLARDAN FOYDALANISH MASALALARI

Berdiyeva Sadoqat Eshonqul qizi
Iqtisodiyot va pedagogika universiteti o‘qituvchisi
Lutfullayeva Marjona Zafar qizi, Bobojonov Aslbek Otabek o‘g‘Li
Iqtisodiyot va pedagogika universiteti talabalari
sadoqatberdiyeva0905@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqola korporativ tuzilmalar va kapital bozorlarining o‘zaro aloqalari hamda zamonaviy moliyaviy mexanizmlarning kapital bozoridagi faollikni oshirishdagi rolini tahlil qiladi. Maqolada kapital bozorlarining ahamiyati, uning kompaniyalar va iqtisodiyot rivojidagi o‘rni, shuningdek, moliyaviy mexanizmlar orqali kompaniyalar qanday qilib yangi investorlarni jalb qilish, kapitalni samarali jalb qilish, xavflarni boshqarish va barqaror o‘sishni ta'minlashlari mumkinligi ko‘rib chiqiladi. Shuningdek, maqolada ijtimoiy mas'uliyatni hisobga olgan moliyaviy mexanizmlar va

Published: 23.12.2024
Cite this article: Berdiyeva Sadoqat Eshonqul qizi, Lutfullayeva Marjona Zafar qizi, Bobojonov Aslbek Otabek o‘g‘li (2024). Korporativ tuzilmalarning kapital bozoridagi faolligini oshirishda zamonaviy moliyaviy mexanizmlardan foydalanish masalalari. Emro Science and Education, 1(4). https://journal.emro.uz/public/maqola/1046
© 2024 The Author(s). Published by Emro Science and Education. This is an open access article.

global bozorlar bilan integratsiya qilish imkoniyatlari, shuningdek, kapital bozorlarida innovatsion yondashuvlar va iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashdagi o‘rni tahlil qilinadi. Ushbu tadqiqot moliyaviy tizimlarning samarali ishlashini ta'minlash va korporativ tuzilmalar uchun yangi imkoniyatlar yaratishda zamonaviy moliyaviy mexanizmlarning ahamiyatini ko‘rsatadi. Maqola, shuningdek, o‘sib borayotgan va rivojlanayotgan bozorlarda bu mexanizmlardan foydalanishning imkoniyatlari va afzalliklarini ham yoritadi.

Kalit so‘zlar: kapital bozorlar, korporativ tuzilmalar, moliyaviy mexanizmlar, obligatsiyalar, derivativlar, crowdfunding (ommaviy moliyalash), kapitalni jalb qilish, barqaror iqtisodiy o‘sish.

Zamonaviy iqtisodiyotda kapital bozorlarining ahamiyati har qachongidan ham oshgan. Kapital bozorlarining samarali ishlashi kompaniyalar va iqtisodiyotning rivojlanishida muhim rol o‘ynaydi. Ushbu bozorlar, o‘z navbatida, korporativ tuzilmalar uchun o‘z faoliyatini kengaytirish va yangi investitsiyalarni jalb qilishda eng muhim mexanizm hisoblanadi. Kapital bozorida faol ishtirok etish kompaniyalarni yangi texnologiyalarni ishlab chiqish, yangi mahsulotlar va xizmatlarni yaratish va global raqobatga moslashish imkonini beradi. Shu bilan birga, zamonaviy moliyaviy mexanizmlar korporativ tuzilmalar va investorlar o‘rtasidagi aloqalarni mustahkamlashda, kapitalni samarali taqsimlashda va bozorning shaffofligini ta'minlashda muhim rol o‘ynaydi.

Bu maqolada korporativ tuzilmalarning kapital bozorlaridagi faolligini oshirishda foydalanilayotgan zamonaviy moliyaviy mexanizmlar va ularning iqtisodiy ahamiyati tahlil qilinadi.

Kapital bozorlarining asosiy vazifasi, kompaniyalar va investorlarga moliyaviy resurslarni taqdim etishdir. Kompaniyalar yangi aksiyalar chiqarish yoki obligatsiyalar chiqarish orqali investorlarni jalb qilib, o‘z rivojlanishiga zarur bo‘lgan mablag‘larni yig‘ishadi. Kapital bozorining samarali ishlashi iqtisodiy o‘sishni ta'minlashga, innovatsiyalarni moliyalashga va yangi ish o‘rinlarini yaratishga yordam beradi.

Kapital bozorida mavjud bo‘lgan turli xil instrumentlar va moliyaviy mexanizmlar orqali kompaniyalar va investorlar o‘rtasidagi munosabatlar faollashadi. Ushbu bozorlarning samarali ishlashi iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshiradi, resurslarni samarali taqsimlashga yordam beradi va barqaror iqtisodiy o‘sishni ta'minlaydi.

Zamonaviy moliyaviy mexanizmlar — bu innovatsion usullar va vositalar bo‘lib, ular orqali kompaniyalar kapitalni jalb qilishda yangi imkoniyatlarga ega bo‘ladilar. Bu mexanizmlar nafaqat an'anaviy moliyaviy instrumentlar, balki yangi texnologiyalar, moliyaviy integratsiyalar, va global bozor imkoniyatlarini ham o‘z ichiga oladi. Zamonaviy moliyaviy mexanizmlar quyidagi asosiy komponentlardan iborat:

1. Korporativ obligatsiyalar: innovatsion yondashuvlar

Obligatsiyalar kompaniyalar uchun muhim moliyaviy vosita bo‘lib, ular o‘z navbatida kredit olishning bir shakli hisoblanadi. Korporativ obligatsiyalar yordamida kompaniyalar kredit olishdan farqli o‘laroq, investorlarni o‘ziga jalb qiladi va ushbu obligatsiyalarni chiqarish orqali o‘z mablag‘larini jalb qilishadi. Bugungi kunda korporativ obligatsiyalar bozorida yangi turlar mavjud, jumladan “zelena obligatsiyalar” yoki “sosial obligatsiyalar” kabi maxsus obligatsiyalar. Bu obligatsiyalar investorlarni ijtimoiy yoki ekologik maqsadlar uchun qo‘llaniladigan mablag‘lar bilan jalb qiladi, shuningdek, kompaniyalarga barqaror iqtisodiy o‘sishni ta'minlashda yordam beradi. Bunday obligatsiyalar bozorining rivojlanishi kompaniyalar uchun yangi investorlar bilan ishlash imkoniyatlarini yaratadi va kapital bozorida faollikni oshiradi.

2. Aksiyalarni chiqarish va IPO (Birinchi jamoat taklifi).

Korporativ tuzilmalar aksiyalarni chiqarish orqali o‘z faoliyatini moliyalashtirishlari mumkin. Aksiyalarni chiqarish nafaqat kompaniyaning kapitalini oshirish, balki kompaniyaning bozor o‘rnini kengaytirish, investorlarga kompaniya faoliyati haqida ma'lumot taqdim etish imkoniyatini yaratadi. IPO (Initial Public Offering) — bu kompaniya tomonidan o‘z aksiyalarini birinchi marta jamoatga sotish jarayoni bo‘lib, bu korporativ tuzilmalarning kapital bozoriga kirishning asosiy usulidir. IPO orqali kompaniya yangi investorlarni jalb qilib, katta miqdorda kapital to‘playdi. Bu usul ayniqsa o‘sib borayotgan kompaniyalar uchun foydalidir, chunki u kompaniyaning brendini tanitishga va o‘zining moliyaviy barqarorligini oshirishga yordam beradi.

3. Syndikat kreditlari (Sindikat kreditlari).

Sindikat kreditlari — bu bir nechta moliya tashkilotlarining birlashib, bir kompaniyaga katta miqdordagi qarz mablag‘larini taqdim etishidir. Bunday kreditlar asosan katta investitsiyalarni amalga oshirishda, kompaniyalar uchun kerakli mablag‘larni to‘plashda yordam beradi. Bu mexanizm, o‘z navbatida, kredit berish jarayonidagi xavfni bir nechta moliyaviy institutlarga taqsimlash imkoniyatini yaratadi. Kompaniyalar sindikat kreditlaridan foydalangan holda o‘zlariga katta miqdordagi mablag‘larni jalb qilishlari mumkin, shu bilan birga, kredit oluvchilar va kredit beruvchilar o‘rtasida samarali va xavfsiz hamkorlik o‘rnatiladi.

4. Derivativlar va xedjing (Riskni boshqarish) strategiyalari.

Derivativlar — bu qiymatli qog‘ozlarning kelajakdagi narxlarini nazorat qilish imkonini beradigan moliyaviy instrumentlardir. Derivativlar yordamida kompaniyalar o‘z faoliyatidagi risklarni boshqarish, masalan, valyuta kurslari, foiz stavkalari yoki xom ashyo narxlari o‘zgarishlariga qarshi himoya qilishlari mumkin. Xedjing (hedging) strategiyalari risklarni kamaytirish va moliyaviy barqarorlikni ta'minlash uchun keng qo‘llaniladi. Derivativlar yordamida kompaniyalar o‘z faoliyatining xavfini boshqarib, kapitalni samarali taqsimlashga yordam beradi.

5. Fintech va blokcheyn texnologiyalari.

Zamonaviy moliyaviy mexanizmlar orasida fintech (moliyaviy texnologiyalar) va blokcheyn texnologiyalarining alohida o‘rni bor. Fintech kompaniyalaridan foydalanish orqali korporativ tuzilmalar o‘z moliyaviy jarayonlarini tezlashtirish, xarajatlarni kamaytirish va xizmatlarni takomillashtirish imkoniyatiga ega. Blokcheyn texnologiyasi esa shaffoflik, xavfsizlik va tranzaksiyalarni tezlik bilan amalga oshirish imkoniyatlarini taqdim etadi. Blokcheyn orqali kompaniyalar o‘z investitsiyalarini yanada ishonchli tarzda amalga oshirishlari, shuningdek, kapital bozorlaridagi manipulatsiyalarni kamaytirishlari mumkin.

6. Crowdfunding (Ommaviy moliyalash).

Crowdfunding (ommaviy moliyalash) — bu investorlarning kichik miqdordagi mablag‘larini birlashtirib, katta loyiha yoki kompaniya uchun moliyaviy manba yaratish usulidir. Ushbu mexanizm startaplar va yangi boshlanuvchi kompaniyalar uchun ayniqsa foydalidir. Crowdfunding orqali kompaniyalar o‘z mahsulotlarini yoki xizmatlarini moliyalashtirishlari, shu bilan birga, yangi mijozlarni va investorlarni jalb qilishlari mumkin. Fintech platformalari orqali crowdfunding amalga oshiriladi va bu usul kapital bozorida innovatsion va kengaygan imkoniyatlarni yaratadi.

Korporativ faollikni oshirishdagi rol.

Zamonaviy moliyaviy mexanizmlar korporativ tuzilmalar va kapital bozoridagi o‘zgarishlarni yaxshilashga yordam beradi. Birinchidan, bu mexanizmlar kompaniyalarga yangi investitsiyalarni jalb qilish va o‘z faoliyatlarini kengaytirishga yordam beradi. Ikkinchidan, zamonaviy moliyaviy mexanizmlar orqali investorlar o‘z risklarini boshqarish, bozor shaffofligini oshirish va kapitalni samarali taqsimlash imkoniyatiga ega

bo‘lishadi. Bu esa iqtisodiy o‘sishni va bozorning barqarorligini ta'minlashga yordam beradi.

Korporativ tuzilmalar uchun moliyaviy vositalarning samarali qo‘llanilishi, ularning raqobatbardoshligini oshirish, yangi mahsulotlar va xizmatlar yaratish, yangi bozorlarni egallash kabi maqsadlarni amalga oshirishga imkon beradi. Shuningdek, bunday mexanizmlar kompaniyalar o‘rtasidagi moliyaviy aloqalarni mustahkamlashga, innovatsiyalarni moliyalashtirishga va uzoq muddatli barqaror o‘sishni ta'minlashga yordam beradi.

Zamonaviy moliyaviy mexanizmlarning yordamida kapital bozorlaridagi faollikni oshirish kompaniyalar uchun global bozorlarda raqobatbardosh o‘rin egallash imkoniyatini yaratadi. Bundan tashqari, moliyaviy mexanizmlar nafaqat rivojlangan, balki rivojlanayotgan bozorlar uchun ham juda muhimdir, chunki ular bu bozorlarda yangi moliyaviy oqimlarni va innovatsion loyihalarni qo‘llab-quvvatlash imkonini beradi.

Korporativ tuzilmalar uchun zamonaviy moliyaviy mexanizmlardan foydalanishning afzalliklari.

1. Kapitalni samarali jalb qilish.

Zamonaviy moliyaviy mexanizmlar kompaniyalarga nafaqat an'anaviy moliyaviy instrumentlardan (aksiyalar, obligatsiyalar), balki innovatsion vositalardan (crowdfunding, fintech) foydalanish imkoniyatini beradi. Bu kompaniyalarga yangi investorlarni jalb qilish va o‘z loyihalarini moliyalashtirishda yangi manbalarni topish imkonini yaratadi. Shuningdek, ular bu vositalardan foydalangan holda kapitalni tezda va arzonroq jalb qilishlari mumkin.

2. Risklarni boshqarish va barqarorlikni ta'minlash.

Derivativlar, xedjing strategiyalari va boshqa risklarni boshqarish vositalari kompaniyalarga o‘z faoliyatlaridagi xavflarni kamaytirishga yordam beradi. Masalan, global bozorlarda faoliyat yuritayotgan kompaniyalar valyuta kurslari yoki xom ashyo narxlari o‘zgarishlariga qarshi himoya qilish uchun derivativlardan foydalana olishadi. Bu kompaniyalarga o‘z moliyaviy barqarorligini saqlab qolish imkonini beradi va bozorning noturg‘unligi davrida ham kompaniyalar o‘z faoliyatini davom ettirishlari mumkin.

3. Ijtimoiy va ekologik mas'uliyatni oshirish.

Zelena obligatsiyalar yoki ijtimoiy mas'uliyatni hisobga olgan investitsiyalar kabi zamonaviy moliyaviy mexanizmlar nafaqat kompaniyalarga moliyaviy manbalarni jalb qilishda yordam beradi, balki ular ijtimoiy va ekologik mas'uliyatni oshirishga ham ko‘maklashadi. Bunday obligatsiyalarni chiqarish kompaniyaga o‘z faoliyatida atrof-muhitni himoya qilish yoki ijtimoiy loyihalarni qo‘llab-quvvatlash orqali brendining ijobiy imidjini yaratish imkoniyatini beradi.

4. Global integratsiya va bozorlar o‘rtasida aloqalarni mustahkamlash.

Zamonaviy moliyaviy mexanizmlar global bozorlarni birlashtirishda va kompaniyalar o‘rtasida samarali moliyaviy aloqalarni o‘rnatishda muhim rol o‘ynaydi. Masalan, fintech platformalari va blokcheyn texnologiyalari orqali kompaniyalar nafaqat milliy bozorlar, balki xalqaro bozorlarda ham faoliyat yuritishlari mumkin. Bu, o‘z navbatida, ularning moliyaviy imkoniyatlarini kengaytiradi va yangi bozorlarni zabt etishga yordam beradi.

Xulosa qilib aytganda, kapital bozorlarida korporativ tuzilmalar uchun faollikni oshirishda zamonaviy moliyaviy mexanizmlardan foydalanish, o‘z navbatida, iqtisodiyotning rivojlanishiga katta hissa qo‘shadi. Bu mexanizmlar kompaniyalar uchun yangi moliyaviy imkoniyatlarni yaratib, ularga yangi investorlar jalb qilish, kapitalni samarali jalb qilish, xavflarni boshqarish va barqaror o‘sish ta'minlashda yordam beradi. Ayniqsa, rivojlanayotgan iqtisodiyotlar uchun bu mexanizmlar moliyaviy tizimni yanada samarali va barqaror qilish imkonini beradi.

Kapital bozorlarida zamonaviy moliyaviy mexanizmlardan foydalanish, shuningdek, kompaniyalarning global raqobatbardoshligini oshiradi va iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashga xizmat qiladi. Korporativ tuzilmalar bu mexanizmlardan samarali foydalanish orqali o‘z faoliyatlarini rivojlantirishi, yangi investitsiyalarni jalb qilishi, shuningdek, o‘z brendlarini xalqaro miqyosda tanitishi mumkin. Shu bilan birga, investorlar uchun yangi va samarali investitsiya imkoniyatlari paydo bo‘ladi va global kapital bozoridagi ishtirokchilar orasida yangi iqtisodiy aloqalar o‘rnatiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Benyamin, E. (2021). *Modern Financial Instruments: The Impact of Technology on Capital Markets*. Journal of Finance, 76(3), 245-259.
2. Kapoor, R. (2020). *Corporate Finance in the Age of Financial Technologies*. Wiley Finance.
3. Lichtenstein, D. (2022). *Capital Market Activity and Corporate Growth in Emerging Markets*. Oxford University Press.
4. Allen, F., & Carletti, E. (2019). *The Role of Financial Innovation in Capital Markets*. Financial Review, 54(2), 315-334.
5. Perea, F., & Rizk, M. (2023). *Blockchain and Financial Markets: Disruption and Innovation*. Springer.

SANOAT KORXONALARIDA MAHSULOTLARNI ISHLAB CHIQARISH HAJMINI VA SAMARADORLIGINI OSHIRISHGA QARATILGAN ILMIY-USLUBIY YONDOSHUVLARI

Baxromov Azizbek Alisher o‘g‘li
Farg‘ona Politexnika Instituti tayanch doktoranti

Annotatsiya: Maqolada sanoat korxonalarida mahsulotlarni ishlab chiqarish hajmini va samaradorligini oshirishga qaratilgan ilmiy-uslubiy yondoshuvlari ko‘rib o‘rganib chiqilgan. Jumladan, sanoat korxonalarini iqtisodiy samaradorligini oshirish yo‘llari ham yoritib o‘tilgan. Iqtisodiy samaradorlik iqtisodiyot fanning murakkab kategoriyasi sifatida o‘rganib chiqilgan.

Kalit so‘zlar: Iqtisodiy samaradorlik, ishlab chiqarish, hajm, sanoat, korxona, iqtisodiyot.

Iqtisodiyotni hozirgi bosqichida iqtisodiy siyosatning asosi sanoat ishlab chiqarishining barcha bosqichlarida ish samaradorligi va sifatini oshirishdan iborat. Bozor munosabatlarining rivojlanishi barcha mulk shaklidagi korxonalarning ishlab chiqarish-xo‘jalik faoliyati samaradorligini ta’minlash bo‘yicha boshqaruv qarorlarini ishlab chiqishda mas’uliyati va mustaqilligini oshiradi.

Iqtisodiy samaradorlik iqtisodiy fanning murakkab kategoriyasidir. U inson amaliy faoliyatining barcha sohalarini, ijtimoiy ishlab chiqarishning barcha bosqichlarini qamrab oladi, qabul qilingan qarorlar qiymatining miqdoriy mezonlarini qurish uchun asos bo‘lib, iqtisodiy faoliyatning moddiy-tarkibiy, funktsional va tizimli xususiyatlarini shakllantirish uchun ishlatiladi.

Korxonaning iqtisodiy samaradorligi uning samaradorligini bildiradi va natijalarning xarajatlarga nisbati bilan tavsiflanadi. Natijalar va xarajatlar jismoniy, mehnat va xarajatlar nuqtai nazaridan o‘lchanadi. Natija turli shakllarda namoyon bo‘ladi: raqobatbardosh mahsulot modelini yaratish, o‘sib borayotgan ishlab chiqarish hajmini sotishdan tushgan daromad, yangi mahsulotlar soni. Natijaning tabiiy timsoli xarajat bilan